

МЕЛІТОПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ БОГДАНА ХМЕЛЬНИЦЬКОГО
Навчально-науковий інститут соціально-педагогічної та мистецької освіти
Кафедра психології

КВАЛІФІКАЦІЙНА (ДИПЛОМНА) РОБОТА

на здобуття рівня вищої освіти «бакалавр»

на тему «**Психологічні чинники прояву дитячих страхів в молодшому
шкільному віці**»

Виконала:

здобувачка вищої освіти

групи пс20

спеціальності 053 Психологія

ОП Психологія. Клінічна психологія

Воропай Ксенія Олександрівна

Керівник: канд. психол. наук, доцент

Шевченко С.В.

Рецензент: психолог-методист

КЗ «Опорний заклад освіти

Малоданилівський ліцей»

Харківської області

Пономаренко О.М.

Запоріжжя-2024

АНОТАЦІЯ

Воропай К.О. Психологічні чинники прояву дитячих страхів в молодшому шкільному віці

В дипломній роботі теоретично досліджено та експериментально виявлено особливості прояву дитячих страхів, визначено способи їх корекції в молодшому шкільному віці. Проаналізовано роботи вітчизняних і зарубіжних вчених з проблеми, вивчено психологічні детермінанти страхів у молодших школярів, розглянуто особливості прояву тривожності як фактору формування страху у молодших школярів, експериментально досліджено особливості прояву страхів в молодшому шкільному віці, а також розроблено програму корекційних занять з подолання страхів у молодших школярів.

Експериментально встановлено, що провідним страхом у дітей молодшого шкільного віку є страх смерті своєї та батьків. У випадку вивчення страхів молодших школярів з усіх факторів неблагополуччя дитини у школі найбільш поширені страх самовираження та страх ситуації перевірки знань. На початковому етапі навчання у початковій школі високий рівень тривожності характерний для кожного третього першокласника, що зумовлено процесами їх соціально-психологічної, психофізіологічної адаптації до нових умов життєдіяльності. Високий рівень тривожності викликаний в учнів початкової школи й страхом невідповідності очікуванням оточення. Встановлено, що у дітей з конфліктних сімей частіше зустрічаються страхи тварин, стихії, смерті, кошмарів та самих батьків. Подібні страхи можуть являти собою емоційний відгук на відчуття емоційного неблагополуччя в родині. Встановлено також, що неповна родина сприяє значному зростанню кількості страхів, порушується формування навичок захисту від небезпеки.

Ключові слова: страх, тривожність, дитячі страхи, емоційна сфера, емоційний стан, молодший шкільний вік, ігротерапія, дитячо-батьківські відносини.

SUMMARY

Voropai K.O. Psychological factors of the manifestation of children's fears in primary school age

In the diploma work the peculiarities of the manifestation of children's fears are theoretically researched and experimentally revealed, the ways of their correction in the primary school age are determined. The works of domestic and foreign scientists on the problem are analyzed, the psychological determinants of fears in junior high school students are studied, the peculiarities of anxiety as a factor in fear formation in junior high school students are considered, the peculiarities of fears in junior high school age are experimentally studied. schoolchildren.

It has been experimentally established that the leading fear in children of primary school age is the fear of death of themselves and their parents. In the case of studying the fears of younger students of all the factors of the child's unhappiness in school, the most common are fear of self-expression and fear of the situation of testing knowledge. At the initial stage of education in primary school, a high level of anxiety is characteristic of every third first-grader, due to the processes of their socio-psychological, psycho-physiological adaptation to new living conditions. High levels of anxiety are caused by elementary school students and the fear of not meeting the expectations of others. It is established that children from conflicting families are more likely to have fears of animals, natural disasters, death, nightmares and parents themselves. Such fears can be an emotional response to feelings of emotional distress in the family. It is also established that a single-parent family contributes to a significant increase in the number of fears, the formation of skills to protect against danger is disrupted.

Key words: fear, anxiety, children's fears, emotional sphere, emotional state, primary school age, game therapy, child-parent relations.

РЕФЕРАТ

кваліфікаційної роботи на тему:
«ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ ПРОЯВУ ДИТЯЧИХ СТРАХІВ В
МОЛОДШОМУ ШКІЛЬНОМУ ВІЦІ»
здобувачки вищої освіти заочної форми навчання
спеціальності 053 Психологія

Воропай Ксенії Олександрівни

Науковий керівник – кандидат психологічних наук, доцент кафедри психології Шевченко Світлана Віталіївна

Актуальність дослідження. Реальне життя людей супроводжується цілою низкою психоемоційних переживань. Емоції і почуття є відображенням в свідомості людського індивіда буденної дійсності. Процес розвитку особистості школяра супроводжується не лише позитивними емоціями та почуттями, але й часто деструктивними. Останні негативно позначаються не тільки на пізнавальній діяльності дитини, її успішності, міжособистісному спілкуванні, але й часто на психічному здоров'ї. До найскладніших деструктивних психічних станів учнів, з якими часто важко впоратися практичним психологам, педагогам, батькам відносяться тривога, страхи, агресія.

Проблема страхів у дітей молодшого шкільного віку набуває особливої актуальності як в науковому, так і в практичному плані. На сьогодні відзначається тенденція зростання кількості дітей зі страхами, з якими тісно пов'язані хвилювання та почуття невпевненості в собі, що в свою чергу, негативно впливає на самооцінку. Тому дитина може неадекватно оцінювати свої можливості та переживати невдачі в житті. Діти, батьки, вчителі потребують кваліфікованої психологічної допомоги у розв'язанні питань подолання дитиною страху. Для ефективного подолання дитячих страхів в першу чергу необхідно чітко визначити, чого саме боїться дитина, як сильно, з чим пов'язане виникнення страхів.

Проблематикою роботи виступає виникнення страхів серед дітей та необхідність комплексного підходу до вирішення проблеми корекції дитячих

страхів, зокрема, залучення сім'ї. Такий підхід може впливати не тільки на зовнішні сторони прояву страхів, але і на ті, які породжують його обставини.

Об'єкт дослідження - страхи в молодших школярів.

Предмет дослідження – психологічні чинники прояву дитячих страхів в молодшому шкільному віці.

Мета дослідження – теоретично дослідити та експериментально виявити особливості прояву дитячих страхів; визначити способи їх корекції в молодшому шкільному віці.

Завданнями дослідження нами визначено наступне:

1. Проаналізувати роботи вітчизняних і зарубіжних вчених з проблеми.
2. Експериментально дослідити особливості прояву страхів в молодшому шкільному віці.
3. Розробити програму корекційних занять з подолання страхів у молодших школярів.

В ході роботи застосовувалися такі **методи психологічного дослідження**: аналіз літературних джерел, спостереження, бесіда, анкетування, тестування. Були використані ряд психодіагностичних методик, зокрема, методика виявлення страхів (авт. О.І. Захаров), методика виявлення страхів у дітей «Страхи в хатинках» (автори методики О.І. Захаров, М. Панфілова), методика «Оцінка тривожності за тестом Філліпса», тест тривожності (авт. Р. Теммл, М. Дорки, В. Амен), проєктивні методики «Малюнок сім'ї» та «Неіснуюча тварина».

Експериментальна база дослідження. У нашому дослідженні страхів молодших школярів брали участь 45 учнів перших-четвертих класів. Дослідження проводилось в онлайн форматі.

За результатами теоретико-експериментального дослідження психологічних особливостей проявів в особистості молодшого шкільного віку станів страху можна зробити наступні висновки:

1. Наявність певних страхів, особливо у певному віці є важливою ланкою в регуляції поведінки дитини і загалом мають позитивний адаптаційний зміст. Але, коли загальна сума страхів обмежує певними засобами реагування та взаємодії

із зовнішнім світом, що виключає інші можливості, то може виникнути стан психічного напруження, безпорадності, абсолютного безсилля. Причин для страху може бути безліч, а поріг його виникнення залежить від індивідуальних відмінностей, що мають біологічну основу і визначаються індивідуальним досвідом.

2. Дитячі страхи в тій чи іншій мірі обумовлені віковими особливостями і мають тимчасовий характер. Страх відіграє особливу роль в житті дитини, з одного боку, він може вберегти від необдуманих і ризикованих вчинків. З іншої - страхи перешкоджають розвитку особистості дитини, сковують творчу енергію, спричиняють формування невпевненості і підвищеної тривожності, однак, страхи неминуче супроводжують розвиток дитини. У молодшому шкільному віці додаються й нові: страхи, що зумовлені навчальним процесом, спілкуванням, самооцінкою. Такі страхи часто навіваються окремими педагогами, ровесниками, батьками.

3. Молодший школяр уже оцінюється дорослими як суб'єкт цієї діяльності. Ще одна важлива причина підвищення тривожності молодших школярів – недостатній рівень фізіологічної й інтелектуальної зрілості, що спостерігається в багатьох дітей і в певному змісті є закономірним. Зарахування в школу збігається з віковою кризою, з якої різні діти виходять у різний час і з різними надбаннями. Великою мірою тривожність пов'язана із незадоволенням потреб молодшого школяра. І якщо в дитини є тривожність в одній сфері, то вона впливає і на інші сфери життя, блокуючи і викривляючи при цьому нормальний, повноцінний розвиток особистості.

4. За результатами констатувального експерименту нами було встановлено, що провідним страхом у дітей молодшого шкільного віку є страх смерті своєї та батьків. Наступним найбільш поширеним страхом серед молодших школярів, які брали участь у нашому дослідженні, є страх перед тваринами. Серед молодших школярів поширені також страхи перед спричиненням фізичного ушкодження: неочікувані звуки, напад, вогонь, транспорт та ін. У випадку вивчення страхів молодших школярів з усіх факторів неблагополуччя дитини у школі найбільш поширені страх самовираження та страх ситуації перевірки знань. Найчастіше

страх самовираження зустрічається серед учнів четвертих класів, серед дівчаток зустрічається частіше, ніж серед хлопчиків. Стосовно страху ситуації перевірки знань були отримані такі дані. Значно більша кількість дівчаток відчувають подібний страх порівняно з хлопчиками. Найчастіше цей страх зустрічається серед учнів третього та четвертого класів. Страх не відповідати очікуванням оточуючих зустрічається серед учнів третього класу. За результатами експериментального дослідження учнів молодшого шкільного віку на початковому етапі навчання у початковій школі високий рівень тривожності характерний для кожного третього першокласника, що зумовлено процесами їх соціально-психологічної, психофізіологічної адаптації до нових умов життєдіяльності. Лише кожен шостий учень першого класу подібної дезадаптованості не відчуває. У процесі навчання, при вмілій роботі педагогів та батьків з дитиною, при адекватному супроводі та підтримці її тривожність дещо знижується. Про це свідчать результати констатувального експерименту з учнями четвертого класу. Високий рівень тривожності часто носить деструктивний характер, може негативно позначитися на успішності та рівні досягнень учнів.

Найвищий рівень тривожності виникає в першокласників під дією такого чинника, як страх самовираження. Діти бояться презентувати себе, бояться нової незвичної для себе обстановки. А тривога заважає їм адекватно сприйняти ситуацію і адаптуватися до неї. Високий рівень тривожності викликаний в учнів початкової школи й страхом невідповідності очікуванням оточення. Найперше, учні покладаються на оцінку себе вчителем. На другому місці – у них тривога, що зумовлена невідповідністю очікуванням рідних, близьких людей. І лише на третьому місці за вагомістю тривога, що зумовлена очікуваннями ровесників. В ході дослідження також було встановлено, що хлопчики більш глибоко відчувають страхи. А серед учнів першого та другого класів частіше зустрічаються учні з високим та дуже високим рівнем переживання почуття страху. За результатами дослідження встановлено, що у дітей з конфліктних сімей частіше зустрічаються страхи тварин, стихії, смерті, хвороб, кошмарів та самих батьків. Подібні страхи можуть являти собою емоційний відгук на відчуття

емоційного неблагополуччя в родині. Встановлено також, що неповна родина сприяє значному зростанню кількості страхів, порушується формування навичок захисту від небезпеки.

5. Корекція страхів здійснюється за допомогою ігротерапії, казкотерапії, арттерапії, лялькотерапії, психоелевації, індивідуальних групових занять, поліпшення дитячо-батьківських відносин. Малювання використовують в корекційних цілях. Малюючи, дитина дає вихід своїм почуттям і переживанням, бажанням і мріям, перебудовує свої відносини в різних ситуаціях і безболісно стикається з деякими страшними, неприємними і травмуючими образами. Важливість активної корекційної роботи з дитячими страхами обумовлена тим, що сам по собі страх здатний надавати патогенний вплив на розвиток різних сфер особистості дитини.

Перспективами подальших досліджень можуть стати розробка методологічних засад зниження та корекції страху особистості, врахування при цьому комплексного підходу щодо вибору адекватних віку та індивідуальним особливостям дітей психологічних профілактичних, корекційних, розвивальних технологій.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, 3 розділів та підрозділів до них, висновків, списку використаних джерел.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ВИВЧЕННЯ СТРАХІВ І СПОСОБИ ЇХ КОРЕКЦІЇ У ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ.....	6
1.1. Психологічна сутність страху як стану особистості	6
1.2. Детермінанти страхів у дітей молодшого шкільного віку.....	17
1.3. Особливості прояву тривожності як фактору формування страху у молодшому шкільному віці	24
1.4. Особливості корекції страхів у молодших школярів.....	32
РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОЯВІВ СТРАХІВ В МОЛОДШОМУ ШКІЛЬНОМУ ВІЦІ	39
2.1. Опис діагностичних методик	39
2.2. Аналіз результатів дослідження	45
РОЗДІЛ 3. ПРОГРАМА КОРЕКЦІЙНИХ ЗАНЯТЬ З ПОДОЛАННЯ СТРАХІВ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ.....	54
ВИСНОВКИ	64
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	67

Ім'я користувача:
Анастасія Сухомлінова

ID перевірки:
1016222877

Дата перевірки:
07.04.2024 23:34:51 EEST

Тип перевірки:
Doc vs Internet + Library

Дата звіту:
07.04.2024 08:27:28 EEST

ID користувача:
100012861

Назва документа: Воропай

Кількість сторінок: 62 Кількість слів: 15512 Кількість символів: 114346 Розмір файлу: 86.54 KB ID файлу: 1015999679

26.9%

Схожість

Найбільша схожість: 24.1% з Інтернет-джерелом (<http://umo.edu.ua/images/content/depozitar/monografii/%D0%9C%D...>)

25.9% Джерела з Інтернету

241

Сторінка 64

6.13% Джерела з Бібліотеки

4

Сторінка 67

0% Цитат

Вилучення цитат вимкнене

Вилучення списку бібліографічних посилань вимкнене

0%

Вилучень

Немає вилучених джерел

Модифікації

Виявлено модифікації тексту. Детальна інформація доступна в онлайн-звіті.

Замінені символи

1